

Køn som organiserende princip

Et vægtigt forsøg på endnu engang at revidere opfattelsen af køn

Myra Marx Ferree, Judith Lorber & Beth B. Hess (eds): Revisioning Gender. Sage Publications 1999. 536 s., 21.00 £.

Af Betty Vang

Revisioning Gender, der udkom i 1999, er et forsøg på at gøre status over kønsforskningen inden for sociologien i USA. Samtidig er bogen en opfordring til samfundsvidenskaberne til at spørge *hvordan* og *hvad*, der produceres i den sociale konstruktion af køn, og tillige at spørge *hvorfor*.

Bogen er blevet til på baggrund af en konference i 1992, hvor en lille gruppe amerikanske sociologer diskuterede forståelsen af køn inden for sociologiens forskellige discipliner.

To af bogens redaktører inddeler kønsstudierne siden 1970 i tre faser. I den første fase blev vægten lagt på kønsforskelle, og i hvilken grad disse forskelle var enkeltindividets biologiske egenskaber.

I anden fase skiftede fokus til det enkelte individs kønsroller og socialisering. Begrebet socialt køn (*gender*) blev introduceret som en vigtig analytisk kategori, og teorier om og forskning i socialt køn tiltog stærkt. Denne forskning blotlagde køn som et produkt af bestemte sociale forhold, selvom den stadig også opfattede køn som et individuelt karaktertræk.

Tredje fase har som særtræk erkendelsen af køn som organiserende princip i alle sociale systemer, herunder arbejde, politik, hverdagslivets interaktioner, familien, økonomisk udvikling, lovgivning og uddannelse. Forståelsen af køn som en social kategori medførte en forståelse

af, at køn organiserer samfundet på samme måde som race og klasse.

Selvom denne forståelse af køn er blevet almindelig accepteret blandt feministiske sociologer, er den relativt uprøvet inden for sociologien som helhed.

Modstridende opgaver

Formålet med bogen er at udbrede forståelsen af køn som social kategori blandt sociologer og studerende inden for samfundsvidenskaberne. Og at fremme denne forståelse ved at anvende et "*kønssyn*" (*a gender lens*). Hvilket betyder at synliggøre køn som et socialt fænomen ved at spørge om, *hvordan* og *hvorfor* sociale processer, standarder og muligheder ofte er systematisk forskellige for kvinder og mænd.

At se på verden med brugen af kønssyn implicerer imidlertid to modstridende opgaver. For det første betyder det at synliggøre de forudindtagede forestillinger om køn, der præger såvel sociologisk forskning som menneskers sociale liv.

Samtidig betyder det at se på verden med brug af et kønssyn og vise, hvor vigtige forestillinger om køn stadig er for organiseringen af samfundet. At vise hvordan vore ideer om køn påvirker den verden, vi ser, de spørgsmål, vi stiller, og svarene, vi forventer.

Revisioning Gender er et forsøg på endnu engang at revidere opfattelsen af køn med et kønssyn, der tager køn alvorligt både som proces og struktur og på såvel individniveau som samfundsniveau.

Selvom bogen fortrinsvis er skrevet af sociologer, er den ikke udelukkende skrevet for sociologer. Tværti-

mod påpeger redaktørerne, at kønsforskning inkluderer at drage de faglige adskillelser i tvivl. Tværfagligheden er vigtig for kønsforskningen, bl.a. fordi den er medvirkende til at ændre kønsforskernes tænkemåde.

Bogen er opdelt i fem dele, hvor hver del beskæftiger sig med konstruktionen af køn inden for et bestemt område, både på mikro-niveau og makro-niveau.

I første dels tre kapitler udvider tre forfattere begrebet køn og ser det i sammenhæng med race, klasse og etnisk tilhørsforhold. De tre kapitler er skrevet af henholdsvis Evelyn Nakano Glenn, veteranen Joan Acker, nu professor emeritus, og historikeren Joan Wallach Scott. De to førstnævnte diskuterer mulighederne for at integrere køn med andre samfundsorganiserende konstruktioner, nemlig race, klasse og etnicitet, som altid er kønnede.

Køn - klasse - race

Evelyn Nakone Glenn viser i sin artikel, hvorledes det amerikanske samfund og dets institutioner, fx arbejdsmarked, borgerrettigheder og -pligter og offentligt omsorgsarbejde, er køn/race-organiseret. Artiklen er tankevækkende læsning set i lyset af den aktuelle danske indvandrerebet.

Joan Acker, som er kendt for sin klasseforskning bl.a. i Sverige, peger på nødvendigheden af ikke alene at se klassetilhørsforhold og klasserelationer som kønnede, men tillige at se dem som værende under stadig forandring. Og at sammentænke klasse-, køns- og racerelationer. Joan Scott reflekterer i sin artikel over begrebet køn, begreberne biolo-

gisk køn (*sex*) og socialt køn (*gender*) og begrebet kønsanalyse. Som historiker taler hun for, at køn som social konstruktion, kønsforskelle og kvinders og mænds rettigheder altid skal ses i en historisk og kulturel kontekst. Kun derved har vi mulighed for at være åbne for historien og for den mulighed, at ideer og ting har været og i fremtiden vil være forskellige fra, hvad de er i dag.

Bogens 2. del beskæftiger sig med statens organisering af køn. Anette Borchorst, lektor i statskundskab på Aarhus Universitet, tager udgangspunkt i de nordiske velfærdsstater og diskuterer, hvilke politiske tiltag der gavner bestemte grupper af kvinder og hvorfor. Og påpeger, at også velfærdsstaten afspejler et kønssyn og en kønsværdisætning, fx i pensionsordninger, børnepasningsordninger, skattefradragsmuligheder m.m. (2. del, kap. 4.)

Valentine M. Moghadam, som er iraner af fødsel og koordinator for FN's forskningsprogram *Women and Development* med base i Helsingfors, ser på den globale økonomis betydning for kvinder overalt i verden - i såvel positiv som negativ retning. (2. del, kap. 5.)

Køn postindustrielt

Herefter diskuterer Lisa D. Brush industrilandenenes traditionelle organisering af køn: Mændene er arbejdere og kvinderne er mødre. I de postindustrielle samfund er der krise såvel i produktionen som i reproduktionen. Fordi kvinder og mænd i det postindustrielle samfund agerer begge steder og forsøger at få de to "sfærer" til at hænge sammen i dagligdagen.

Myten om mænd som arbejdere og kvinder som mødre lever dog videre i bedste velgående i mange postindustrielle samfund og danner grundlag for det kønssyn, der former organiseringen af arbejdsmarkedet og politiske tiltag. På trods af, at køns-

relationerne i virkelighedens verden allerede er forandrede på arbejdsmarkedet såvel som i hjemmene.

Kønsforskningen kan, påpeger Lisa D. Brush, medvirke til at forstå og tilkendegive, hvad det er, der sker i denne forandringsproces og hvorfor og være med til at vise vejen frem i det postindustrielle samfund. (2. del, kap. 6.)

Køn og kultur

I 3. del, der fokuserer på køn, diskurs og kultur på makroniveau, skriver Susan Starr Sered, lektor i antropologi i Israel, om kvinden som symbol og kvinderne som aktører inden for verdensreligionerne: islam, jødedom og kristendom. Og hun drøfter den kulturelle udfordring, der ligger i denne modsætning for både kvinders og mænds måde at opfatte og tænke på deres religion. (3. del, kap. 7.)

Derefter undersøger Suzanna Danuta Walters de forskellige medieformers brug af køn og kønsstereotyper og deres publikumsopfattelse. (3. del, kap. 8.)

4. del omhandler køn i de sociale institutioner. Patricia Hill Collins skriver om den sociale konstruktion af køn og race i videnskabeligt arbejde. Patricia Yancey Martin og David L. Collinson behandler opfattelsen af køn og seksualitet i arbejdsmarkedets og samfundets organisationer og deres rolle i konstruktionen af køn. (4. del, kap. 9 og 10.)

Anne R. Roschelle fokuserer på familien som social institution med udgangspunkt i de etniske familier i USA og deres økonomiske problemer. Med brug af kønsanalyse viser hun, at de modeller for økonomisk hjælp, der anvendes til at hjælpe de amerikanske fattige hvide kernefamilier, ikke er anvendelig til at hjælpe de fattige etniske kernefamilier i USA. Fordi sidstnævnte familier har andre kulturelle normer, herunder et andet kønssyn. (4. del, kap. 11.)

Shari L. Dworkin og Michael A. Messner skriver om køn, kroppe og sport. De fortæller om sportens betydning som et kulturelt og kommercielt produkt, der både konstruerer og markedsfører køn. (4. del, kap. 12.)

Kvinders valg

Del 5 bringer os helt ned på individniveau. Psykologerne Peter Glick og Susan T. Fiske diskuterer, hvordan et individs biologiske køn skaber kønsstereotyper, som igen har indflydelse på individets opfattelse af eget værd og på dets adfærd. Forfatterne spørger hvorfor? Et spørgsmål fremtidens kønsforskning må besvare. (5. del, kap.13.)

Barbara Katz Rothman drøfter den påstand, at svaret på kvinders krav om frigørelse og selvstændighed er kvinders mulighed for at vælge. Ifølge forfatteren fører valget i sig selv ikke til frigørelse og selvstændighed. Det, der må undersøges, er de muligheder, valget indebærer og medfører. Er de ønskværdige? Den information, vi får og tilegner os forud for et valg, har derfor altid stor betydning for vore beslutninger. (5. del, kap. 14.)

Endnu en veteran, professor emeritus i sociologi, Judith Lorber, analyserer forståelser af køn og seksualitet i kønsforskningens forskellige diskurser. Og drøfter deres indflydelse på konstruktionen af køn. (5. del, kap. 15.)

Den kendte australske sociolog og kønsforsker Robert W. Connell afslutter bogen med at fokusere på kroppe som bærere af socialt køn, formet af kulturelle forhold, sociale processer og af historien. Det er forståelsen for denne sammenhæng, kønsanalysen må arbejde ud fra. Ifølge Connell opnår vi de bedste resultater, når vi er vedholdende i vore bestræbelser på at forstå sammenhænge. (5. del, kap. 16.)

Bogen *Revisioning Gender* er i sig

selv et eksemplarisk resultat af en gruppe kønsforskere bestræbelser efter, i et tværfagligt samarbejde, at forstå de komplekse sammenhænge, der konstruerer køn i tid og sted.

Når man har læst *Revisioning Gender* fra 1999, og sammenligner den med Karin Taksdal & Karin Widerberg (red.): *Forståelser av*

kjønn i samfunnsvitenskapenes fag og kvinneforskning fra 1992, kan man kun glæde sig over den udvikling inden for den samfundsvidenskabelige kønsforskning, der har fundet sted i de mellemliggende syv år. Og håbe på, at de forståelser af køn, som *Revisioning Gender* præsenterer, må blive udbredt ikke blot

til samfundsfagene, men også til andre fagområder.

Betty Vang, arkitekt m.a.a., er byplanforsker og kønsforsker.